

استفاده از ظرفیت ادعیه و مناجات؛ از راهکارهای مقابله با عرفان‌های کاذب

یکی از راهکارهای مقابله با عرفان‌های کاذب و جریان‌های معنوی نوظهور، توجه دادن به دعاها و مناجات‌هایی است که در متون اسلامی و به خصوص شیعی آمده است و می‌توان با شرح آن‌ها با زبان عرفانی قابل فهم برای مخاطب عام، این مخاطب را به مضامین موجود در آن‌ها جذب کرد.

یکی از راهکارهای مقابله با عرفان‌های کاذب و جریان‌های معنوی نوظهور، توجه دادن به دعاها و مناجات‌هایی است که در متون اسلامی و به خصوص شیعی آمده است و می‌توان با شرح آن‌ها با زبان عرفانی قابل فهم برای مخاطب عام، این مخاطب را به مضامین موجود در آن‌ها جذب کرد.

محمد فنایی اشکوری، عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره)، در گفت‌وگو با خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا)، درباره راهکارهای قابل ارائه از سوی عرفان و معنویت اسلامی برای مقابله با عرفان‌های کاذب، عنوان کرد: يك اقدام در این زمینه و برای مقابله با این عرفان‌ها و جریان‌های معنوی نوظهور می‌تواند توجه دادن به دعاها و مناجات‌هایی باشد که در متون اسلامی و به خصوص شیعی آمده است.

فنایی اشکوری گفت: اگر ما برای مثال دعای کمیل، دعای شعبانیه، دعای عرفه، دعای افتتاح، دعای ابوحمزه ثمالی و چنین ادعیه‌ای را نه با زبان عرفانی تخصصی قابل فهم برای خودمان، بلکه با زبان قابل فهم و جذاب برای مخاطب عام، زبانی که محتوا و عمق معانی را از دست ندهد، اما در عین حال گویا و رسا و تأثیرگذار باشد، توضیح و شرح دهیم، می‌تواند بسیار مؤثر باشد. این گامی است که ما باید در این زمینه برداریم و خود من این کار را در مورد دعای کمیل کرده‌ام و شرحی با عنوان «نیایش عارفان» نوشته‌ام؛ با این هدف که امکان استفاده بهینه را از این دعا برای عموم مخاطبان فراهم کرده باشم.

ما ایرانی‌ها از بیان زیبا و محتوای جذاب شعرهای حافظ لذت می‌بریم و اگر همین شعر را برای يك عرب بخوانید، او نه از زیبایی لفظی و نه از معنای آن بهره‌ای نمی‌برد و ملال‌آور خواهد بود؛ اما اگر گفته شود که آن شعر ثواب دارد، ممکن است آن را بیاموزد و بخواند.

وی افزود: اکثر کسانی که دعای کمیل را هر شب جمعه می‌خوانند ارتباط و آشنایی چندانی با مضامین و محتوای آن دعا ندارند؛ دعا را يك نفر با صوت و لحنی قشنگ و زیبا می‌خواند و بقیه هم گوش می‌دهند اما فقط با خواندن متن عربی آن دعا آن تأثیر معنوی‌ای که باید از قرائت این دعای بسیار مهم و دعای سراسر عرفانی به دست بیاوریم، در عمل استفاده نمی‌شود.

فنایی اشکوری با اشاره به غلبه جنبه‌های عامیانه خواندن و استفاده از ادعیه، بیان کرد: معمولاً افراد برای رفع حاجات و شفای بیماران و یا کسب ثواب ادعیه را می‌خوانند، بنابراین معمولاً بحث این نیست که ما با خواندن این دعا به يك معرفت دست پیدا کنیم و ارتباطمان با خدا ارتقا کند و جلا و شکوفایی روحی پیدا کنیم. همه این‌ها در صورتی خواهد بود که از مضامین و تعبیری که در این ادعیه به کار رفته و معانی آن‌ها آگاه باشیم و بدانیم که چه می‌گوییم و فقط به قرائت تعدادی کلمات عربی نپردازیم.

عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره) اضافه کرد: بدون آگاهی از معنا ما بهره‌ای از این ادعیه نمی‌بریم. معرفت گام بسیار بزرگی است و ما اگر توجه به معنا داشته باشیم قدم بزرگی برداشته‌ایم. آن چه نیز در کنار این معرفت باید وجود داشته باشد، توجه و مراقبه درونی و تربیت نفس است که بُعد دیگری از قضیه را تشکیل می‌دهد، اما آن چه مشخص است این است که ادعیه و مناجات‌هایی که ما داریم ظرفیت قابل توجه معنویت اسلامی هستند.

یکی از آسیب‌ها می‌تواند این باشد که ما دچار تکرار و کلیشه در این زمینه شویم که راهکار آن هم این است که باید روز به روز خود ما به درک عمیق‌تری از تعالیم و آموزه‌های موجود در این ادعیه برسیم و متوقف نشویم و متوجه این باشیم که در کلمات معصومین(ع) هم همچون قرآن، ظرفیتی بی‌نهایت وجود دارد.

فنایی اشکوری در مورد شرح‌هایی که گاه بر این ادعیه نوشته شده است، بیان کرد: آن چه که من دیده‌ام، این است که اغلب این شرح‌ها به زبانی تخصصی بوده است که مناسب مخاطب عام امروزی نیست و این مخاطب خیلی با آن ارتباط برقرار نمی‌کند؛ اما اگر این مضامین و معارفی که در ادعیه هست به يك زبان متناسب و قابل فهم ارائه شود، بسیار جذاب خواهد بود و همان کسانی هم که نسبتی با این فضاها ندارند ولی علایق دینی دارند، اگر با شیرینی این ادعیه و حقایقی که در این ادعیه بیان شده آشنا شوند و ما بتوانیم آن‌ها را آشنا کنیم، مجذوب خواهند شد؛ چرا که نیایش با خداوند چیزی فطری و در درون همه انسان‌هاست.

وی افزود: ما ایرانی‌ها از شعرهای حافظ لذت می‌بریم برای این که هم بیان زیباست و هم محتوا جذاب است، اگر همین شعر حافظ را برای يك عرب بخوانید او نه از زیبایی لفظی آن بهره‌ای می‌برد و نه از معنای آن چیزی می‌فهمد و همین شعر برای او ملال‌آور خواهد بود؛ منتها اگر گفته باشند که خواندن آن شعر برای او ثواب دارد ممکن است درعین حالی که هیچ بهره درونی از آن نمی‌برد، این اشعار را بیاموزد و بخواند. مخاطبان ایرانی نیز در مقابل ادعیه‌ای که به زبان عربی هستند عموماً چنین وضعی دارند و نه زیبایی لفظ را درک می‌کنند و نه زیبایی معنا را و فقط به دلیل ثواب و برآورده شدن حاجات و به امید این که از نتایج برشمرده شده برای آن دعا بهره‌مند شوند آن را می‌خوانند، اما وقتی ما مضمون و محتوای این ادعیه را اصالت دهیم و توجه را به سمت آن جلب کنیم قضیه کاملاً متفاوت خواهد بود و حلاوت این دعا را فرد احساس خواهد کرد.

این محقق و پژوهشگر عرفان با آسیب شرح ادعیه نیز گفت: یکی از آسیب‌ها می‌تواند این باشد که ما دچار تکرار و کلیشه در این زمینه شویم که راهکار آن هم این است که باید روز به روز خود ما به درک عمیق‌تری از تعالیم و آموزه‌های موجود در این ادعیه برسیم و متوقف نشویم و متوجه این باشیم که در کلمات معصومین(ع) هم همچون قرآن، ظرفیتی بی‌نهایت وجود دارد و این گونه نیست که با درجه‌ای از فهم کار به پایان برسد و حق مطلب ادا شده باشد و دیگر نتوان از ظرفیت تازه‌ای سخن گفت.